

Mr. sc. Marina Carić, asistentica
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

PROGRAM KAZNENOPRAVNE PRAKSE NA PRAVNOM FAKULTETU SVEUČILIŠTA U SPLITU

UDK: 343.371.3 (497.5)

Primljeno: 01. 10. 2007.

Pregledni rad

Program kaznenopravne prakse u današnjem obliku nastao je i izvodi se na Pravnom fakultetu u Splitu od akad. god. 1995./96. Usklađivanjem nastavnog plana i programa s Bolonjskom deklaracijom Program je uveden u popis izbornih predmeta na dodiplomskom studiju. Obrazovni cilj Programa je osposobljavanje studenata za rješavanje praktičnih materijalnih i procesnih pitanja koja se javljaju tijekom kaznenog postupanja. Osim stjecanja konkretnih praktičnih znanja studenti dobijaju jasniju predodžbu o vrsti poslova u pravosuđu, te svojim sposobnostima i sklonostima za njihovo obavljanje. Program se odvija na III. i IV. studijskoj godini kroz tri različita stadija. Prvi stadij provodi se tijekom vježbi iz predmeta Kazneno procesno pravo u zimskom semestru, a sastoji se u rješavanju jednostavnih praktičnih slučajeva. U drugom stadiju u ljetnom semestru III. studijske godine izvodi se simulacija jednog stvarnog kaznenog postupka u svim njegovim fazama. Nakon završene simulacije studenti prate glavnu raspravu u istom predmetu pred Županijskim sudom u Splitu. U trećem stadiju rad se pretežno provodi u pravosudnim i odvjetničkim uredima, njime je obuhvaćen manji broj (najviše do 16) najboljih studenata IV. godine i u njemu studenti prate rasprave na sudu i pod nadzorom praktičara izrađuju odgovarajuće pravne akte. Po okončanju Programa svaki student polaže praktični završni ispit.

Ključne riječi: *praktična nastava, Program kaznenopravne prakse, grupni i individualni rad, simulacija kaznenog postupka, pravni uredi.*

1. PRAKTIČNA NASTAVA NA PRAVNOM FAKULTETU U SPLITU

Praktična nastava na Pravnom fakultetu u Splitu ima dugu tradiciju. U prvim godinama postojanja Fakulteta ona se ostvarivala usmjeravanjem studenata na IV. godini studija u građanskopravni, krivičnopravni i upravni smjer, uz provođenje studentske prakse u trajanju od 15 dana. Praktična nastava se, ovisno o usmjerenju, provodila na sudu, redovnom ili trgovačkom, ili u nekom upravnom tijelu. U narednim godinama došlo je do povećanja broja studenata, a pojavili su se i studentski zahtjevi za ukidanjem smjerova s argumentacijom da usmjeravanje djeluje ograničavajuće na mogućnost pronalaženja zaposlenja. To je nakon nekoliko godina dovelo do ukidanja smjerova i spomenute studentske prakse. Unatoč navedenim organizacijskim promjenama potreba za praktičnim

osposobljavanjem studenata, osobito na pozitivnopravnim predmetima, nije prestala i ostvarivala se održavanjem vježbi na pojedinim predmetima.

Budući da predviđeni broj sati vježbi nije bio dostatan za praktičan rad na predmetu kazneno procesno pravo, od akad. god. 1977./78. uveden je poseban oblik održavanja vježbi, tijekom kojih su studenti s različitih aspekata (optužbe, obrane, suđenja) analizirali jedan kazneni predmet u rješavanju pred županijskim sudom. Takav oblik rada učinio je vježbe zanimljivijima, omogućavajući studentima samostalan rad i usporedbu vlastitih odluka donesenih na vježbama sa sudskim odlukama donesenim u istom predmetu na glavnoj raspravi pred sudom provedenoj u njihovoj nazočnosti. Također se znatno povećao broj sati za vježbe. Tijekom godina taj se oblik vježbi mijenjao i proširivao, da bi od akad. god. 1995./96. prerastao u Program kaznenopravne prakse.

2. NASTANAK PROGRAMA KAZNENOPRAVNE PRAKSE

Poticajnu ulogu u početnom oblikovanju Programa odigrala je američka pravnička udruga ABA – CEELI (*American Bar Association – The Central and East European Law Initiative*), koja je tijekom 1994. godine organizirala studijsko putovanje grupe mlađih pravnika - praktičara i znanstvenika u SAD¹. Ista udruga je 1995. godine Katedri za kaznene znanosti na Pravnom Fakultetu u Splitu ponudila suradnju u uvođenju novih nastavnih oblika u pravničko obrazovanje u Hrvatskoj. Cjelokupni program, koji je uz Split obuhvatio i Pravne fakultete u Rijeci i Osijeku, a kasnije i u Zagrebu, financijski je podpomognut iz Fonda za pravosuđe i obrazovanje – *Fund for Justice and Education*. Zahvaljujući činjenici da je sustav vježbi iz predmeta na Katedri za kaznene znanosti u određenoj mjeri bio povezan s američkom idejom o tzv. pravnoj klinici – *law clinic*, pomoću koje se vrši pravno obrazovanje studenata u SAD (simulacija, sudjelovanje pravnih stručnjaka – praktičara u nastavi, aktivan rad studenata u pravnim uredima)², dogovorena je suradnja s ABA-CEELI, te je početkom 1996. godine sklopljen i ugovor o financijskoj pomoći u realizaciji posebnog Programa kaznenopravne prakse³. Suradnja s ABA/CELLI-em

¹ Za opsežan materijal o ovom studijskom putovanju vidi: American Bar Association/Central and East European Law Initiative: ABA/CEELI Program Materials Related to Legal Education Skills training Visit, October 1-29, 1994.

² O metodama i oblicima praktične nastave na američkim sveučilištima postoji bogata literatura. Vidi primjerice A Guide to the Basics of Law Practice, Fifth edition, Edited by Beryl P. Crowley and Mitchell L. Winick, The Texas Center for Legal Ethics and Professionalism, 1998; Standards for Approval of Law Schools and Interpretations, American Bar Association, October, 1993; A Review of Legal Education in the United States, Fall 1993, Published by The American Bar Association; Ogilvy, Sandy: Message from the Chair, Newsletter, Vol. 94, Number 2, September 1994; Bulletin, 1993-1994, Chicago-Kent College of Law, Illinois Institute of Technology, p. 13-17; Legal Education and Professional Development – An Educational Continuum, American Bar Association, Section of Legal Education and Admissions to the Bar, Chicago, 1992.

³ Tekst ugovora objavljen je u ediciji Prof. dr. Goran Tomašević: Program kaznenopravne prakse za studente na Pravnom fakultetu u Splitu škol.god. 1995/96, Pravni fakultet u Splitu, 1996., str. 25.

obnovljena akad.god.2001./02. sklapanjem ugovora o financijskoj suradnji, nastavljena je akad.god.2002./03, što je pokazatelj značaja koji Američka odvjetnička komora pridaje programu i osposobljavanju studenata za praktični rad. Tijekom akad.god. 2002./03. Program je ostvario suradnju s Institutom Otvoreno društvo Hrvatska koja se nastavila i u akad.god. 2003./04.

Izmjenom nastavnog plana i programa Pravnog fakulteta u Splitu na IV. godini studija uveden je poseban neobvezatan predmet “praktična nastava - studentska praksa”, što je i potvrđeno odlukom Senata Sveučilišta u Splitu. Temeljem spomenutih izmjena na Katedri kaznenih znanosti uveden je poseban Kolegij kaznenopravne prakse, koji se u okviru Programa kaznenopravne prakse i danas provodi. Usklađivanjem nastavnog plana i programa s Bolonjskom deklaracijom taj je Program uveden u popis izbornih predmeta koji će se izvoditi u VI. i IX. semestru studija.

Članovi Katedre za kazneno procesno pravo sudjeluju u stalnoj edukaciji za provođenje praktične nastave – pravne klinike, te su sudjelovali na međunarodnim radionicama na kojima se tretirala navedena problematika.⁴ Iako smo u više navrata dobili pohvale i verbalnu potporu od Ministarstva pravosuđa i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, sve je ostalo na tome. Još uvijek se, naime, uspješnim polaznicima našeg Programa ne priznaju posebno bodovi prilikom prijave na natječaje za vježbenike u pravosuđu, što bi svakako bila prava valorizacija ovog Programa.

3. OBRAZOVNI CILJ PROGRAMA

Program kaznenopravne prakse temelji se u prvom redu na slobodnoj odluci studenata da u njemu sudjeluju. Budući da brojem sati prelazi okvire uobičajene satnice predviđene nastavnim planom i programom kao i redovita studentska opterećenja nastavom, zamišljen je kao neobvezatni program. Mogu mu se priključiti svi studenti III. i manji broj boljih studenata IV. godine studija. S obzirom da je među studentima IV. godine potrebno izvršiti selekciju studenata koji se mogu uključiti u program, predviđeni su kriteriji za određivanje prednosti prilikom upisa – bolji rezultati na ispitima i vježbama iz predmeta Zavoda za kaznene znanosti, te uspješnost u radu na Programu u prethodnoj godini.

Obrazovni cilj Programa je osposobljavanje studenata za rješavanje praktičnih materijalno-pravnih i procesno-pravnih kaznenih pitanja koja se javljaju tijekom kaznenog postupka. Nakon sticanja temeljnih teorijskih znanja na predavanjima iz predmeta Kazneno pravo i Kazneno procesno pravo, Program Kaznenopravne

⁴ Vidi radne materijale slijedećih skupova: Law Faculty Workshop, Practical Legal Skills Training Programs, Osijek Law Faculty, Rijeka Law Faculty, Split Law Faculty, Hotel Tomislavov dom, Sljeme, Zagreb, Croatia, June 5-6, 1997.; Regional Legal Education Workshop, Strategies for Implementing Practical Legal Education Programs, ABA/CEELI, Opatija, Croatia, March 25-27, 1998; Radni sastanak i predstavljanje programa pravne prakse pravnih fakulteta u Osijeku, Rijeci i Splitu, American Bar Association/CEELI, Dvorac Bežanec, 18-19. listopada 2002.

prakse omogućava im specijalizaciju i u određenoj mjeri samostalan praktični rad. Osim toga, Program im pruža mogućnost uspoređivanja teorijskih saznanja stečenih tijekom studija sa saznanjima o svakodnevnoj praksi kaznenog postupanja u kojoj će imati prilike i sami sudjelovati. Postupanje u ulogama različitih kaznenoprocenih subjekata (državnog odvjetnika, suca, branitelja) može pomoći studentima pri odlučivanju o vlastitoj profesionalnoj karijeri u budućnosti.

4. POSTUPNOST U IZVOĐENJU NASTAVE

Budući da je Program kaznenopravne prakse namijenjen studentima, a ne diplomiranim pravnicima –vježbenicima, trebalo je voditi računa o relativno niskom stupnju stečenog predznanja studenata, osobito onih na III. godini studija. Na ovaj problem već su ukazale i ranije provedene proširene praktične vježbe iz predmeta Kazneno procesno pravo. Sve do primjene Bolonjskog procesa studenti III. godine mogli su uvjetno upisati bez položenih svih ispita sa prethodne studijske godine. To je rezultiralo polaganjem prenesenih ispita tijekom zimskog semestra, a ponekad i nakon toga. Ta činjenica, kao i nepostojanje obveznih kolokvija iz svih predmeta, dovela je do toga da većina studenata u ljetni semestar ulaze bez ikakvih ili s vrlo manjkavim znanjima o materiji koju su trebali proučavati u zimskom semestru upisane godine studija. Opisano stanje utjecalo je i na koncepciju programa kaznenopravne prakse. Prihvaćena je postupnost u iznošenju problema i u studentskom angažiranju u njihovom rješavanju. Postupnost u izvođenju programa očituje se na razne načine.

Prvi je broj studenata koji u programu sudjeluje u raznim stadijima. Na III. godini studija svi studenti su uključeni u rad na analizi jednog sudskog kaznenog predmeta, pri čemu im pomažu nastavnici i stručnjaci iz prakse. Nakon toga na pasivan način – praćenjem glavne rasprave na sudu – sudjeluju u radu suda. Na IV. godini ograničenom broju najboljih studenata omogućen je aktivan rad u pravnim uredima, dakle izvan Fakulteta. Drugi način je primjena najprije lakših, a zatim sve težih metoda aktivnog rada. Tako se u zimskom semestru na III. godini na vježbama iz predmeta Kazneno procesno pravo vrši obična simulacija pojedinih procesnih uloga pomoću proučavanja već riješenih sudskih predmeta. Istovremeno se vrši kontinuirano testiranje teorijskog znanja s ciljem poticanja studenata na praćenje predavanja i postepeno i sustavno stjecanje znanja iz kaznenog procesnog prava. To znanje neophodno je za rad u ljetnom semestru u kojem sami studenti vrše simulaciju postupka jednog još neriješenog kaznenog predmeta. To od studenata zahtijeva vršenje različitih kaznenoprocenih radnji tijekom vježbi, a tek onda odlaze na sud. U posljednjem stadiju programa na IV. godini rad studenata odvija se u pojedinim pravnim uredima, pretežno je samostalan i usko povezan za tekuće poslove pojedinog ureda. Najzad, treći način na koji se očituje postupnost izvođenja programa jest različito određivanje opsega zadataka. Na III. godini studenti u postupku sudjeluju isključivo u ulozi jednog od procesnih subjekata - suca,

državnog odvjetnika ili branitelja. Na IV. godini tijekom četiri ciklusa rada u pravnim uredima sudjeluju u više različitih procesnih uloga.

5. RAD U MANJIM GRUPAMA

Uspješnost provođenja praktične nastave kao posebnog nastavnog oblika usko je povezana za stupanj zainteresiranosti studenata za takav oblik rada. Iako to zahtijeva posebnu složenu organizaciju i značajan dodatni angažman nastavnika, prihvaćena je postavka da se rad mora odvijati u što je moguće manjim grupama. Na taj način svaki student može dobiti odgovarajuću pomoć, ali i konkretne zadatke, pri čemu krajem semestra može sam provjeriti uspješnost vlastitog rada. Postojeće grupe za vježbe predviđene redovitim programom studija III. godine (tri do četiri grupe svaka s 40 do 50 studenata) očigledno su previše brojne, pa je stoga svaka grupa podijeljena u pet podgrupa s posebnim zadaćama: optužba, obrana, prvostupanjski i drugostupanjski sud, te okrivljenik, svjedoci, vještaci i novinari-izvjestitelji s rasprave. Na III. godini predviđeno je formiranje 15 do 20 podgrupa svaka sa po pet do osam studenata. Na IV. godini formiraju se četiri grupe s tri do četiri studenta, što je djelomično uvjetovano ograničenim prostornim mogućnostima pravnih ureda (manje sudnice, odvjetnički uredi).

6. VRIJEME ODRŽAVANJA NASTAVE

Drugi stadij programa – simulacija kaznenog postupka provodi se u ljetnom semestru, jer studenti za takav oblik rada moraju raspolagati izvjesnim teorijskim predznanjem iz općeg dijela kaznenog procesnog prava (načela kaznenog postupka, subjekti kaznenog postupka, pravo o činjenicama) koje stiču tijekom zimskog semestra. Istovremeno se ta praktična nastava na vježbama odvija paralelno s predavanjima iz posebnog dijela kaznenog procesnog prava (tijek kaznenog postupka), što uzajamno djeluje na lakše savladavanje te materije.

Vrijeme provođenja trećeg stadija programa - Kolegija kaznenopravne prakse je u zimskom semestru IV. godine, budući da su u to vrijeme studenti upravo položili ispit iz predmeta kazneno procesno pravo i raspolažu cjelovitim teorijskim znanjem, čija primjena u praksi znači zaokruživanje i učvršćivanje tog znanja.

7. IZVOĐENJE PROGRAMA KAZNENOPRAVNE PRAKSE

Aktualni Program kaznenopravne prakse odvija se u tri stadija na III. i IV. studijskoj godini. Program se provodi u okviru Zavoda za kaznene znanosti, pri čemu najveći dio nastavnih aktivnosti izvode članovi Katedre za kazneno procesno pravo, dok članovi Katedre za kazneno pravo sudjeluju u obavljanju

konzultacija i pružanju pomoći studentima u rješavanju materijalnopравnih pitanja. Budući da brojem sati i obvezama studenata i nastavnika prelazi uobičajene nastavne okvire, Program je za sada zamišljen kao fakultativan, ali će potpunim uvođenjem pravnog studija prema Bolonjskoj deklaraciji dobiti status izbornog kolegija. Mogu mu se priključiti svi studenti III. i manji broj studenata IV. studijske godine. Program se odlikuje postupnošću koja se sastoji u tome da su oblici rada i postavljanje obveza pred polaznike usklađeni sa stupnjem znanja na svakoj godini studija.

Prvi stadij Programa odvija se tijekom vježbi iz predmeta Kazneno procesno pravo u zimskom semestru, a obuhvaća sve studente koji pomoću kontinuiranog testiranja i rješavanja jednostavnih praktičnih slučajeva stječu znanja o temeljnim kaznenoprocесnim pojmovima. Rad studenata ocjenjuje se odgovarajućim brojem bodova, a na kraju prve faze Programa (zimski semestar III. godine) ukupan zbroj bodova odgovara broju bodova postignutih na testovima teorijskog znanja i sudjelovanju u analizama već riješenih slučajeva. Studenti koji su postigli veći broj bodova nakon zimskog semestra III. godine imaju prioritet kod izbora procesne uloge (podgrupe) u kojoj žele sudjelovati tijekom druge faze programa (simulacija).

Drugi stadij izvodi se u ljetnom semestru III. studijske godine u grupama za vježbe redovitog programa iz predmeta Kazneno procesno pravo i sastoji se u simulaciji kaznenog postupka u fazama optuženja s eventualnom kontrolom optužnice, prvostupanjske glavne rasprave s donošenjem presude, žalbenog postupka i drugostupanjskog odlučivanja. Zbog različitih zadataka, odnosno procesnih uloga svaka grupa podjeljena je na pet podgrupa (optužba, obrana, prvostupanjski i drugostupanjski sud, te posebna podgrupa – okrivljenik, svjedoci, vještaci i novinari). Prilikom formiranja podgrupa prednost u izboru uloga imaju studenti koji su postigli viša mjesta na bodovnoj listi rezultata rada u zimskom semestru. Simulirani se postupak vodi povodom stvarnog kaznenog predmeta koji je u tijeku pred Županijskim sudom u Splitu. Studentima stoji na raspolaganju sudski spis u stadiju završene istrage, na temelju kojega svaka podgrupa poduzima odgovarajuće procesne radnje u skladu s njezinom ulogom u postupku i sastavlja određene pravne akte. Na obveznim satima vježbi, u nazočnosti svih studenata grupe za vježbe, obavljaju se najvažnije djelatnosti kaznenog postupanja: čitanje i obrazlaganje optužnice, čitanje i obrazlaganje prigovora na optužnicu, odlučivanje povodom prigovora, vršenje funkcije obrane, vođenje glavne rasprave, donošenje i obrazlaganje presude, izjavljivanje žalbi i odlučivanje povodom njih s donošenjem drugostupanjske odluke, medijsko izvještavanje s rasprave i analiza najvažnijih problema postupka.

Osim redovnih vježbi, izvođenje Programa u trajanju od 15 tjedana odvija se i u dodatnoj praktičnoj nastavi, kao i konzultacijama s nastavnicima i vanjskim suradnicima – praktičarima. U dodatnoj nastavi studenti se pripremaju za provođenje simuliranog kaznenog postupka raspravljajući i rješavajući sva materijalnopравna i procesnopравna pitanja koja se u predmetu javljaju. Vanjski su suradnici – sudac prvostupanjskog suda, zamjenik državnog odvjetnika,

branitelj okrivljenika i eventualni vještaci - oni isti sudionici u postupku u konkretnom predmetu pred Županijskim sudom.

Budući da simulacija postupka zahtijeva timski rad, svaka podgrupa studenata sama se organizira i vrši unutarnju organizaciju poslova. Voditelj podgrupe zadužen je za predaju svih materijala pripremljenih od podgrupe, te za izvješća o poslovima koje su obavili pojedini članovi podgrupe. Unutar podgrupe vrši se podjela poslova pojedinim članovima prema materiji: materijalnopravna problematika (proučavanje odgovarajućih instituta kaznenog prava), procesnopravna problematika (proučavanje prava i obveza podgrupe tijekom simuliranog postupka temeljem odredbi ZKP-a), utvrđivanje činjenica u skladu s tvrdnjama podgrupe (dokazni prijedlozi, pobijanje navoda protustranke ili utvrđivanje pravno relevantnih činjenica), sudskomedicinska i sudskopsihijatrijska problematika, administracija podgrupe (priprema akata, umnožavanje, zapisivanje zaključaka podgrupe, evidencija rada pojedinih članova). Ostali poslovi u podgrupi dijele se na okrivljenika, odgovarajući broj svjedoka (prema broju svjedoka u sudskom spisu), vještake i novinare-izvjestitelje.

Podgrupa optužbe vrši pregled spisa istrage i pronalazi relevantne propise materijalnog i procesnog kaznenog prava. Potom se dogovara o optužnici (činjenično stanje i pravna kvalifikacija djela), izrađuje optužnicu u skladu s odredbama ZKP-a s detaljnim obrazloženjem i predaje je sudu i obrani. Na zajedničkim vježbama čita i obrazlaže optužnicu, iznoseći stajalište podgrupe o događaju, postojanju i pravnoj kvalifikaciji djela i o krivnji okrivljenika, navodeći dokaze iz spisa. Članovi podgrupe zastupaju optužbu na glavnoj raspravi, predlažu dokaze koje na raspravi treba izvesti, sudjeluju tijekom izvođenja dokaza i izlažu završni govor državnog odvjetnika. Nakon donošenja prvostupajnske presude podgrupa sastavlja žalbu, podnosi je sudu i obrazlaže u žalbenom postupku pred drugostupajnskim sudom.

Podgrupa obrane pregledava spis istrage i pronalazi relevantne propise materijalnog i procesnog prava na temelju kojih će zasnivati svoju obranu. Dogovara se o prigovoru protiv optužnice, sastavlja ga u pisanom obliku i predaje sudu u propisanom roku. Na zajedničkim vježbama podgrupa čita prigovor o kojem odlučuje izvanraspravno vijeće. Na glavnoj raspravi obrana postavlja pitanja okrivljeniku i svjedocima, predlaže dokaze, sudjeluje u njihovom izvođenju i izlaže završni govor. Nakon donošenja prvostupajnske presude sastavlja žalbu i podnosi je sudu i pred drugostupajnskim sudom usmeno obrazlaže svoju žalbu.

Podgrupa prvostupajnskog suda, nakon pregleda spisa istrage, podnesene studentske optužnice i prigovora protiv nje, proučava relevantne propise materijalnog i procesnog prava i vrši pripreme za glavnu raspravu, te vodi glavnu raspravu u skladu s propisima ZKP-a. U cilju utvrđivanja materijalne istine izvodi dokaze i poduzima sve potrebne procesne radnje. Nakon završetka glavne rasprave izrađuje presudu u pisanom obliku, koja se u cijelosti čita na vježbama, a zatim je predaje drugostupajnskom sudu.

Podgrupa drugostupajnskog suda vrši pregled spisa istrage, studentske optužnice i prigovora protiv nje, kao i prvostupajnske presude, te žalbe i optužbe

i obrane. Nakon proučavanja relevantnih materijalnopravnih i procesnopravnih propisa provodi drugostupanjski postupak i održava sjednicu vijeća, a zatim donosi drugostupanjsku odluku koja se čita na vježbama.

Članovi podgrupe "ostali" pregledavaju spis istrage i pripremaju pisane sastave ovisno o ulozi koju imaju u postupku. Tako okrivljenik priprema svoj iskaz koji daje na glavnoj raspravi, te odgovara na pitanja sudionika u postupku. Vještak priprema iskaz sukladno spisu, ali ga na temelju naknadno konzultirane literature i konzultacije sa sudskim vještakom može i proširiti. Svjedoci pripremaju i iznose iskaz sukladno iskazu u sudskom spisu, te se pripremaju za odgovore na eventualno postavljena pitanja od sudionika u postupku. Medijski izvijestitelji imaju dužnost pratiti suđenje na Fakultetu i pred Županijskim sudom, postavljaju pitanja procesnim subjektima, svjedocima, vještacima i vanjskim suradnicima, te pišu izvješća o tijeku postupka i sudskoj odluci.

Nakon završetka simuliranog postupka i izrade svih odgovarajućih akata studenti odlaze na Županijski sud i prate tijek glavne rasprave u predmetu kojeg su prethodno sami obradili. Na taj način studenti su u mogućnosti uspoređivati svoj rad i donesene akte s radom suda i njegovim aktima. Nerijetko se događa da su studentski akti identični ili vrlo slični onima koje su donijela pravosudna tijela u datom predmetu.

Na kraju druge faze (ljetni semestar III. godine), ukupan zbroj bodova predstavlja: ukupan zbroj bodova postignutih na testovima teorijskog znanja provedenih u zimskom semestru, uspjeh u simulaciji (praktičnom radu, usmenim istupima i pisanju akata) u ljetnom semestru, dodatni bodovi za studente koji su bili osobito uspješni tijekom ljetnog semestra i postignuti uspjeh na završnom testu teorijskog znanja. Broj bodova, odnosno mjesto na bodovnoj listi donosi studentu izvjesne prednosti kao što su izlazak na ispit u predroku i mogućnost nastavka rada u trećem stadiju Programa na IV. studijskoj godini, budući da je uspjeh na dijelu Programa na III. godini studija jedan od kriterija za izbor polaznika Programa na IV. godini.

Nastava u Programu IV. godine obuhvaća najviše do 16 najboljih studenata koji se dragovoljno prijavljuju za sudjelovanje u njemu. Kriterij za odabir kandidata jesu rezultati rada na Programu III. godine i rezultati postignuti na ispitima iz kaznenih predmeta, obveznih i izbornih. Polaznici su raspoređeni u četiri grupe po četiri studenta, što omogućava individualni rad sa svakim članom grupe. Trajanje Programa je osam nastavnih tjedana. Rad se pretežno odvija izvan Fakulteta u pravnim uredima – Županijski sud, Prekršajni sud, Županijsko državno odvjetništvo i odvjetnički ured, u kojima studenti borave po dva tjedna. Rad u pravnim uredima sastoji se u praćenju rasprava i izradi odgovarajućih pravnih akata – optužnice, optužnog prijedloga, rješenja o odbacivanju kaznene prijave, zahtjeva za prikupljanje predhodnih obavijesti, presuda, rješenja o izdvajanju nezakonitih dokaza, žalbe, zahtjeva za obnovu postupka, rješenja o prekršaju, kaznenog naloga, prekršajnog naloga i dr. Osim toga studenti imaju i konzultacije s nastavnicima i vanjskim suradnicima koji s njima rade u pojedinim uredima. O svom radu u uredima svaki student vodi svoj dnevnik rada, a po

završetku rada piše izvješće o svojim zapažanjima. Po okončanju Programa svaki student polaže praktični završni ispit koji se sastoji u pisanju optužnice, prvostupanjske presude i žalbe na presudu u jednom sudskom predmetu koji je priređen za tu svrhu i zapravo predstavlja “pravosudni ispit u minijaturi”.

Izuzetno značajnu ulogu u Programu imaju vanjski suradnici – praktičari, koji svoj posao obavljaju volonterski, bez čijeg se sudjelovanja ovaj Program ne bi mogao realizirati. Dok se na III. godini izmjenjuju različiti praktičari, ovisno o konkretnom predmetu, na IV. godini rade stalni dugogodišnji suradnici, vrsni stručnjaci koji pokazuju i pedagoške sklonosti.

Na kraju treće faze (Program za IV. godinu), ukupan broj postignutih bodova predstavlja: aktivnost u praktičnom radu u pravnim uredima (ocijenjena od vanjskih suradnika praktičara), ocjene pisanih materijala koje su izradili studenti (izvješća, dnevnik rada, pravni akti) i rezultata praktičnog završnog testa u kojem svaki pristupnik mora izraditi tri pravna akta (optužnicu, presudu i žalbu na prvostupanjsku presudu). Obzirom na sve navedene pokazatelje formira se završna opisna ocjena.

Broj bodova nakon trećeg dijela Programa (IV. godina studija) kriterij je za formiranje završne opisne ocjene koja glasi: nije zadovoljio, zadovoljio, uspješan i osobito uspješan. Samo oni polaznici koji su zadovoljili dobivaju pečat u indeks, kojim se potvrđuje da je polaznik/ca uspješno izvršio/la sve obveze na Programu. Pečat nije preduvjet za diplomiranje, ali ima veliki značaj prilikom zapošljavanja diplomiranih studenata u pravnim uredima, jer poslodavci prilikom zapošljavanja pripravnika i suradnika daju prednost kandidatima koji su tijekom studija uspješno završili Program i traže informacije od voditelja Programa o kvaliteti angažmana pojedinog polaznika.

Svrha je završnih ispita ne samo omogućiti procjenu uspješnosti rada studenata – sudionika u Programu, već da sudionicima, ako su u Programu aktivno sudjelovali, pokaže u kojoj su mjeri sposobni sami rješavati praktične probleme. Diplomirani se pravnici u pravilu boje prvih susreta s praktičnim zadaćama, jer su svjesni koliko malo o praksi znaju. Kako je završni ispit, posebice ako se radi o studentima IV. godine, zamišljen kao “pravosudni ispit u malom”, njegovo uspješno okončanje pokazuje i samim polaznicima da su stekli više znanja nego su i sami očekivali, te da jednostavnije praktične probleme mogu samostalno rješavati. Iako se radi o relativno teškom završnom ispitu, njegova je svrha da omogući studentima stjecanje samopouzdanja i povjerenja u vlastito znanje, što se inače stiče nakon završenog vježbeničkog staža, dakle i nekoliko godina nakon diplomiranja. Uspješni su sudionici Programa na ovaj način u prednosti pred ostalim studentima, jer i prije diplomiranja znaju da praktični problemi za njih nisu nerješivi, što im omogućava lakše odlučivanje (ako takvu priliku imaju) o poslu koji bi kao pravnici željeli raditi.

Iako ovako zamišljen završni ispit za promatrača može izgledati veoma težak, on to ipak nije, jer najveći broj polaznika koji su aktivno radili u Programu na kraju uspješno ili čak i osobito uspješno polože završni ispit. Naravno, postotci uspješnosti različiti su na III. i IV. godini studija. Na III. godini u Programu

sudjeluju svi studenti, dakle i oni koje rad u Programu osobito i ne zanima, zbog čega je i stupanj uspješnosti daleko slabiji. No, i to ima svoju svrhu budući da upravo ovakvi rezultati omogućavaju izbor onih studenata koji aktivno sudjeluju, kako bi ih se u narednoj godini moglo uključiti u drugu fazu Programa. A kako je broj polaznika druge faze, dakle onih s IV. godine, veoma ograničen, to je broj onih koji na III. godini uspješno polože završni ispit još uvijek nekoliko puta veći od raspoloživih mjesta za nastavak rada.

Kompletan Program na III. i IV. studijskoj godini započeo je u akad. god. 1995./96. i od tada pa do današnjih dana u njemu je sudjelovalo više od tisuću studenata na III. godini, dok je Program na IV. godini uspješno završilo ukupno 100 studenata. Oni su se vrlo brzo zaposlili pretežito u pravosudnim ustanovama i odvjetništvu i danas su uspješni suci, državni odvjetnici, branitelji u odvjetničkim uredima, pa i znanstveni novaci i asistenti na našem Fakultetu. Neki od njih su pokazali interes za daljnje usavršavanje, pa je tako 14 studenata pohađalo viktimološki tečaj koji se organizira svake godine u organizaciji Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku, jedna studentica pohađala je Ljetnu školu kaznenog prava u Poreču, a jedna je bila sudionik Međunarodnog viktimološkog simpozija u Amsterdamu. Godine 1997. Georgia State Law School osigurala je polaznicima Programa kaznenopravne prakse dvije stipendije za jednosemestarski studij u SAD. Konačno, zahvaljujući našim posredovanjem i preporuci, prihvaćena je prijava bivše polaznice Programa kaznenopravne prakse, danas zamjenice Općinskog državnog odvjetnika u Zagrebu, za poslijediplomski studij iz područja demokratske vlasti i vladavine prava. Navedeni studij po prvi put organizira Claude W. Pettit College of Law, Ohio Northern University, Ohio, USA u akad. god. 2006./07. za strane studente iz tranzicijskih zemalja i zemalja u razvoju demokracije. Ovakvi primjeri vrednovanja uspješnog sudjelovanja polaznika Programa kaznenopravne prakse poticajno djeluju na potencijalne polaznike našeg Programa, jer zorno pokazuju da se stečena znanja adekvatno valoriziraju ne samo u našoj sredini nego i šire izvan granica naše zemlje.

U zaključku valja navesti da provedba cjelokupnog Programa kaznenopravne prakse zahtijeva složenu organizaciju nastavnog i praktičnog rada, intenzivan angažman nastavnog osoblja na velikom broju sati dodatne nastave, što je ponekad dosta teško povezati s redovnim obvezama na dodiplomskom studiju. Dugogodišnji intenzivan rad na provođenju Programa ukazuje na postojanje još jednog problema, koji se sve više manifestira posljednjih godina. Ovako zamišljen Program zahtijeva od studenata polaznika dodatne napore za ispunjavanje postavljenih obveza, zbog čega se neki odlični studenti ne uključuju u Program, već svoje napore usmjeravaju u pravcu što bržeg diplomiranja. Vjerujem da će se postupnom implementacijom Bolonjske deklaracije na našem Fakultetu stvoriti povoljniji uvjeti za daljnje širenje i usavršavanje Programa kaznenopravne prakse, ali i za njegovo uvođenje kao obveznog kolegija za sve studente na dodiplomskom studiju.

THE PROGRAMME OF CRIMINAL LAW PRACTICE AT THE FACULTY OF LAW UNIVERSITY OF SPLIT

The Programme of Criminal Law Practice in its current form was created and has been implemented at the Faculty of law in Split since the academic year of 1995/96. After harmonising the curriculum and syllabus with the Bologna Declaration, this Programme has been introduced as one of the elective subjects in the undergraduate course. The educational goal of this Programme is to train students to solve practical questions of substantive and procedural law, which occur during criminal proceedings. Apart from gaining concrete practical knowledge, students get a clearer idea of the kinds of work in the judiciary and of their own capabilities and inclination for such work. The programme is in the third and fourth year of study through three different stages. The first stage is carried out through practical work from the subject of Criminal Procedural Law in the winter semester and consists of solving simple practical cases. In the second stage in the summer semester of the third year of study, a simulation of a real criminal proceeding is carried out in all of its phases. After the simulation has been completed, the students follow the main hearing of the same case in the County Court of Split. In the third stage, work is mainly carried out in judicial and lawyers' offices. Therein, a small group (maximum 16) of the best students from fourth year are involved and students follow court hearings and, under the supervision of practitioners, formulate appropriate legal acts. At the end of the Programme every student must take a final practical examination.

Key words: *practical instruction, Programme of Criminal Law Practice, individual and group work, simulation of criminal proceedings, law offices*